

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№7 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/SCP1342V3I7Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 7 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Usmonov Axrorjon Rustamjon o'g'li*
AMALIY SAN'AT BILAN BOG'LIQ NOMODDIY MADANIY MEROSLAR 9-15
- Зоҳидов Қобилжон Тоиржонович*
ИЛК АРАБ-МУСУЛМОН ДАВЛАТ БОШҚАРУВИДА МАДИНА ШАҲРИНИНГ ЎРНИ 16-20
- Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich*
SOVET HOKIMIYATINING QORAQALPOG'ISTON ASSRDA IJTIMOIIY TA'MINOT
SIYOSATI 21-26
- Хайназаров Баҳромжон Бахтиёрович*
КАСПИЙОРТИ ВИЛОЯТИДА ТУБ БЎЛМАГАН АҲОЛИ ЭҲТИЁЖЛАРИ УЧУН ТАЪЛИМ
ТИЗИМИНИНГ ЖОРИЙ ЭТИЛИШИ ТАРИХИДАН
(XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИ) 27-32
- Мансуров Музаффаржон Шарифжон ўғли*
СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ЙИЛЛАРИДА МАДАНИЙ ТАДБИРЛАРНИНГ ТУРИЗМ ТАРҒИБОТИДА
ТУТГАН ЎРНИ 33-41
- Bobodustov Bobur Mirzaboyevich*
ZARAFSHON DARYOSIDAGI SUV AYIRG'ICH TIZIMLARINI TA'MIRLASHGA ROSSIYA
IMPERIYASI MA'MURIYATINING MUNOSABATI 42-47
- Саидбобоева Гулзора Нематжонова*
XX АСРНИНГ 30–50-ЙИЛЛАР ДАВРИЙ МАТБУОТ МАТЕРИАЛЛАРИ – РЕСПУБЛИКАНИ
ЭЛЕКТРЛАШТИРИШГА ОИД МАНБА 48-55

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

- Казаков Олим Сабирович*
ЕТАКЧИЛИК ТАЪСИРИДА БОШҚАРУВНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ 56-60
- Utkirov Abbas Meyliyevich*
CHALLENGES IN IMPLEMENTING TQM IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 61-67
- Umrinov Eldorbek Sodirovich*
TURISTIK KORXONALAR DOIRASIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISH VA
RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI 68-76
- Норбоев Аллаёр Исмоилович, Тулкинов Гайрат Кадилович*
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И НАПРАВЛЕНИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В РАЗВИТИИ МОЛОДЁЖНОГО
ТУРИЗМА 77-82
- Xolmurotov Fozil Saribayevich*
MINTAQADA AHOLI TURMUSH FARAVONLIGINI OSHIRISHDA QISHLOQ XO'JALIK
MAHSULOTLARINI YETISHTIRUVCHI SUBYEKTLAR RO'LINI BAHOLASH 83-91
- Худайназарова Дилором Хайруллаевна*
ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИ КОРХОНАЛАРИНИНГ ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ ДОИРАСИДАГИ
РИСКЛАРИНИ СТРАТЕГИК ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 92-100

Гойипназаров Санжар Баходирович
СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТНИ ЖОРИЙ ЭТИШ НАТИЖАСИДА МЕХНАТ БОЗОРИДАГИ
ЎЗГАРИШЛАР 101-110

Baxtiyorov Asrorbek Azizjon o'g'li
BANK MENEJMENTI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI 111-119

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Юлдашев Фаррух Абдурахманович
АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА ЭХТИЁЖ ВА МАНФААТЛАРНИНГ ЎЗАРО УЙҒУНЛИК
ХУСУСИЯТЛАРИ 120-126

Тожибоев Сарвар Пулатжон ўғли
ДАВЛАТ ХИЗМАТИ ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ
АСОСЛАРИ 127-132

Ismatov Shohruhbek Murod o'g'li
YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOY DAVLAT BARPO ETISH VA UNING G'OYAVIY MAFKURAGA
ASOSLARI 133-137

Abdullayev Temur Bobir o'g'li
TIL VA TAFAKKUR DIALEKTIKASINING BILISH JARAYONIDAGI ROLI 138-143

Islamov Kamol Tashkulovich
UYG'ONISH DAVRI DUNYOQARASHIDA DINIY VA DUNYOVIY YONDASHUVLAR
NISBATI 144-150

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Isanova Feruza Tulqinovna
O'ZBEK TILI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARINING FUNKSIONAL
XUSUSIYATLARI 151-160

Ro'ziyev Elbek O'rol o'g'li
AMIR TEMUR VA TEMURIY HUKMDORLAR YORLIQLARIDA SIYOSIY NUTQ SHAKLLARINING
QO'LLANILISHI 161-167

Мухамедова Феруза Баходир кизи
ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ
А. КИМА..... 168-174

Abdullayev Ikramjon Xashimdjanoich
TILSHUNOSLIKDA SO'Z VA SO'Z TURKUMLARI: TADQIQI VA TAVSIFI 175-180

Tagayeva Sayyora Ulashovna, Inoyatillo Ozoda
FIZIKA FAKULTETI TALABALARIGA NEMIS TILINI O'QITISHDA INNOVATSION
METODLARINING QO'LLANILISHI 181-185

Egamberdiyeva Mohidil Gulomjon qizi
MADANIYATLARARO MULOQOTDA NUTQIY ETIKETNING ANTROPOSENTRIK
TADQIQI 186-190

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Жавлиев Нурали Баходирович

МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ НИЗОЛАР ТУШУНЧАСИ ВА МАЗМУН-МОҲИЯТИ 191-195

Узакова Гўзал Шариповна

БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ МАҚСАДЛАРИГА ЭРИШИШДА СУВ РЕСУРСЛАРИДАН
ОҚИЛОНА ФОЙДАЛАНИШ (ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ)..... 196-204

Usmanov Alisher Tolmasovich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MA‘MURIY HUQUQBUZARLIK TO‘G‘RISIDAGI ISHLARNI
YURITISHNING SODDALASHTIRILGAN TARTIBI: MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR 205-213

Авезова Элеонора Парахатовна

РАВНОЕ ПРАВО ГРАЖДАН НА ПОСТУПЛЕНИЕ В ГОСУДАРСТВЕННУЮ ГРАЖДАНСКУЮ
СЛУЖБУ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 214-218

Мукумов Бобур Мелибой угли

ОЦЕНКА РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ ПРОЕКТОВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ
АКТОВ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ
..... 219-224

Туракулова Назира Абдишукуровна

СТАРТАП ЛОЙИҲАЛАРИНИ ТУЗИШ ВА МОЛИЯЛАШТИРИШ ТАРТИБИ:
ДАВЛАТ ВА НОДАВЛАТ НУҚТАИ НАЗАРИДАН 225-232

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Хўжамкелдиев Гафур Султон ўгли

СПОРТ МАШҒУЛОТЛАРИ ЖАРАЁНЛАРИДА ТИКЛАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ 233-237

Aziz Xasanovich Rajabiy

BO‘LAJAK VOKAL O‘QITUVCHILARINING INTELLEKTUAL-IJODIY FIKRLASH QOBILIYATINI
RIVOJLANTIRISH 238-242

Malikova Sevar Samatovna

BO‘LAJAK XOR RAHVARLARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH 243-246

Васильченко Ольга Анатольевна

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВЫХ НАВЫКОВ 247-251

Xojimurodova Mahliyoхon Kenjavoy qizi, Inomov Faxriddin O‘rmonjonovich

AN INNOVATIVE APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' MOVEMENT SKILLS
AND COMPETENCIES IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES 252-257

Асадуллаева Наргиза

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ФАОЛ ФУҚАРОЛИК КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ
МУСТАҲҚАМЛАШГА ҚАРАТИЛГАН ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁННИ
РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ 258-265

Mamadova Feruzaxon Mirzaaxmad qizi

BO‘LAJAK JISMONIY MADANIYAT MUTAXASSISLARINING PEDAGOGIK MADANIYATI VA
KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI 266-272

<i>O'ktamova Navruza Botir qizi</i> BO'LAJAK JURNALISTLARGA INGLIZ TILINI O'QITISHDA SOTSIOLINGVISTIK KOMPETENSIYANI TAKOMILLASHTIRISH (SIYOSIY-IJTIMOIIY MATNLAR MISOLIDA)	273-277
<i>Humonjonov Shoxzodbek Dilshodjon ўғли</i> ОЛИЙ ТЕХНИКА ТАЪЛИМИДА МЕХНАТ МУҲОФАЗАСИ ВА ТЕХНИКА ХАВФСИЗЛИГИ ҚОИДАЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ЭЛЕКТРОН МЕТОДИК АСОСЛАРИНИНГ ИЛМИЙ АҲАМИЯТИ	278-287
<i>Xuramov Ilxom Panjiyevich</i> PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN ISLOHOTLARNI JADALLASHTIRISH VA KASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH	288-292
<i>Azizbek Umarov</i> MEDIATA'LIM – TALABALARNING MEDIA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN FAN TARMOG'I SIFATIDA	293-299
<i>Saidova Zilola Gadoymurodovna</i> TA'LIM INTEGRATSIYASINING AYRIM MASALALARI	300-307
<i>Raxmonova Gulrux Ulashevna</i> O'ZBEK XALQINING MILLIY HARAKATLI O'YINLARIDAN JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	308-312
<i>Boynazarova Sayyora Ruzikulovna</i> BIOLOGIYA O'QITUVCHISI KASBIY KOMPETENSIYALARI VA KOMPETENTLIGINI MONITORING QILISHNING MAVJUD METODIKASI VA UNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	313-317
<i>Shermuhammadov Bahodirjon, Xasanova Ozodaxon Qurvonali qizi</i> MDH OLIMLARI TOMONIDAN CHET TILLARNI O'RGANISHDA UCHRAYDIGAN XATOLAR MAVZUSIDA OLIB BORGAN TADQIQOTLAR TAHLILI	318-323
<i>Abdusalimova Nargizaxon Olimjon qizi</i> MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA STEAM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB FIZIKA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI	324-329
<i>Shafiyeva Elnara, Murotmusaev Komiljon Buribaevich</i> THE CHARACTERISTICS OF MENTAL HEALTH IN ELDERLY PEOPLE	330-349

08.00.00 – Иқтисодиёт фанлари

Казаков Олим Сабирович,
Иқтисод фанлари номзоди, профессор
Наманган муҳандислик технология институти
olimzkv@gmail.com

ЕТАКЧИЛИК ТАЪСИРИДА БОШҚАРУВНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Аннотация. Ривожланишнинг ҳозирги даври етакчилик хислатларига эга бўлган замонавий менежментни жорий этишни талаб қилмоқда. Мақолада етакчилик бўйича маълумотлар берилган ва замонавий корхоналардаги бошқарув фаолиятида уни қўллаш зарурияти асосланган ва таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: глобаллашув, бошқарув, менежер, самарали фаолият, етакчилик, муваффақиятли бошқарув.

Kazakov Olim Sabirovich,
Candidate of Economic Sciences, Professor,
Namangan Institute of Engineering and Technology

DIRECTIONS OF MANAGEMENT DEVELOPMENT UNDER THE INFLUENCE OF LEADERSHIP

Abstract. The current period of development requires the introduction of modern management with leadership qualities. The article presents information about leadership, substantiates the need for its application in management activities at modern enterprises and develops proposals.

Keywords: globalization, management, manager, effective activity, leadership, successful management.

Казаков Олим Сабирович,
Кандидат экономических наук, профессор
Наманганский инженерно технологический институт

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА ПОД ВЛИЯНИЕМ ЛИДЕРСТВА

Аннотация. Нынешний период развития требует внедрения современного менеджмента, обладающего лидерскими качествами. В статье представлена информация о лидерстве, обоснована необходимость его применения в управленческой деятельности на современных предприятиях и разработаны предложения.

Ключевые слова: глобализация, менеджмент, менеджер, эффективная деятельность, лидерство, успешный менеджмент.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SCP1342V3I7Y2023N08>

Кириш. Бошқарув фаолиятини такомиллаштириш бўйича кўплаб тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Улар натижасида бошқарув фаолиятининг самараси ортиб

бормоқда. Шу билан биргаликда, бошқарув фаолиятида етакчиликни қўллаш бўйича кам тадқиқотлар ўтказилган. Мураккаб бозор муносабатлари шароитида ҳамда глобаллашув муҳитида менежерлар етакчи бўлган тақдирдагина фаолият самараси таъминланиши мумкин. Менежмент самараси бошқарувчиларда етакчилик сифатларининг жамланишида кўпроқ амалга ошади. Шунда бошқарув қарорлари бажарилиши учун шароит яратилади ҳамда ташкилотларнинг ривожланиши жараёнлари янада юксалади, унда фаолият юритувчи ходимларнинг турмуш шароити яхшиланиб, уларнинг мамлакат ривожига қўшадиган ҳиссалари ортиб боради. Замонавий менежментнинг асосий вазифаси ҳам ана шунда акс этади.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Бошқарув фаолияти ва унда етакчиликни қўллаш масалалари билан шуғулланган П.Друкер, В.Бенис ва Д.Коллинз тадқиқотларида ва асарларида етакчилик бўйича қатор назариялар тишлаб чиқилган. Улар бошқарувда бўйсунувчининг табиатига таъсир кўрсатиш жараёнида турли воситалар қатори етакчиликнинг турли сифатларига эътибор қаратдилар. Етакчилик концепциялари турли йўналишларда кўриб чиқилди ва унга фикрлар билдирилди[2; Б.7.]. Ушбу назариялар ичида дастлабкиларидан ҳисобланган лидерлик сифатлари назариясига кўра, табиатан универсал биосоциал хусусиятлар тўпламига эга бўлган шахслар етакчига айланиши мумкин. Ҳамма ҳам етакчи бўла олмайди. Унинг учун маълум хусусиятлар тўплами бўлиши зарур. Менежерлар, авваламбор лидерлик сифатлари назариялари билан таниш бўлишлари керак. Унга кўра инсонлар биологик хусусиятлар ҳамда ижтимоий фазилатларга эга бўлишлари орқали етакчи бўлишлари мумкин. Дуглас Мак Грегор эса “Х” ва “У” назарияларини яратди. Бунда Дуглас Мак Грегор бўйсунувчи ходимларнинг табиати ва характерига асосланиб, уларни бошқариш бўйича тавсиялар ишлаб чиқди[3; Б.55.]. Курт Левин раҳбарлик услублари назариясини ишлаб чиқди. У кўплаб тажрибалар ўтказиш орқали авторитар услубда фаолият юритиш, юқори самарали, демократик услубларда, энг юқори ишдан қониқиш билан фаолият юритилиши мумкин бўлган етакчилик услубларини аниқлай олди[4; Б.418-419.]. Етакчиликнинг бу концепциясига мувофиқ раҳбарлар қўл остидаги ходимларда ўзига эргашиш туйғусини уйғота олади. Етакчилик бўйича бугунги кунда янги бўлган тушунчалардан бири ҳисобланган транзакцион етакчиликда раҳбар қўл остидагиларнинг эҳтиёжларига алоҳида эътибор бериб, ўз мақсадларига эришишда ёрдам берадиган қоидаларни ўз ичига оладиган тизимни яратади. Шу билан биргаликда, лидер-трансформатор тушунчаси ҳам мавжуд бўлиб, унда қўл остидаги ходимлар учун ташкилот мақсадларига эришиш учун ички мукофотлар тизимидан фойдаланилади. Ушбу назариялар билан бирга яна кўплаб назариялар ҳам бор бўлиб, уларни ҳам атрофлича ўрганиш талаб қилинади.

Етакчилик хусусиятлари, айниқса маъмурий бошқарувда муҳим аҳамиятга эгадир. Маъмурий бошқарувдаги етакчининг фаолиятидаги бошқарув амалий фаолият туридир. Маъмурий бошқарувчилар ўз фаолиятларида ҳолатни кузатиши, таҳлил қилиши, истиқболни аниқлаши лозим. Улар жараёнларни билишлари, улардан усталик билан фойдаланишлари, асосий устувор вазифалари ва йўналишларини белгилай олишлари, уларни бутун ҳудуддаги ташкилотларга етказишлари, асосий қарама қаршиликларини фарқлай олишлар, ривожланишнинг муҳим анъаналарини яхши билишлари, бошқарув мақсадларини туза олишлари, уларни бажариш воситаларини

олға суришлари ўта муҳимдир [6; Б.6.]. Шу мақсадни бажаришга ҳудуддаги барча ташкилотлар, жамоа хўжаликлари ва одамларни сафарбар қилиш уларнинг асосий вазифаларидан биридир. Ҳудуд бошқарувидаги етакчи ходимлар қарор қабул қилишда жуда эҳтиёт бўлишлари, бу қарорларни қабул қилиш усуллари самарали тарзда қўллаш олишлари, қарор қабул қилишга таъсир этувчи омилларни аниқлашлари ва улардан фойдаланишлари лозим. Бунда улар ҳар бир вариантни баҳолаш олишлари, асосий мақсадга етишишга таъсир этувчи омилларни таъсир доирасини аниқлашлари, улар таъсирини баҳолашлари, ҳаракатларга мос келувчи талабларни шакллантира олишлари катта аҳамиятга эгадир.

Ҳозирги вақтда маъмурий бошқарувчи-етакчилар ўз ҳудудларида кичик саноат ҳудудларини ташкил этишлари, касаначиликни ривожлантиришга ҳаракат қилишлари, ҳудуддаги корхона ва ташкилотларнинг ташқи иқтисодий фаолиятини ривожлантиришлари, зарур инфратузилма объектларини ташкил этишлари билан биргаликда барча фаолият йўналишларида инновацион изланишларни олиб боришни ташкил этиш, самарали инновацияларни ҳудуддаги корхона ва ташкилотларга олиб келиш бўйича ишларга раҳбарлик қилишлари қатори етакчилик сифатларига эга бўлишлари зарур. Уларнинг шахсий таъсирлари натижасида бу фаолиятлар амалга оширилади. Бу фаолиятда менежерларга етакчиликнинг янги атрибутив концепциясидан фойдаланишни таклиф қиламиз. Етакчиликнинг янги атрибутив концепцияси маъмурий бошқарувда катта самара олинишига сабаб бўлади. Етакчиликнинг янги атрибутив концепцияси сабаб-оқибатга асосланади, яъни қандай воқеа рўй бериши мумкин ва бунинг сабаби нимада бўлиши мумкин деган саволларга жавоб топиш назариясига асосланади. Атрибутив етакчилик концепцияси етакчининг хулосалари ижрочиларнинг хулқлари орқали шаклланишига асосланади. Ижрочининг иш бажаришини кузатиб борган етакчи иш қандай бажарилаётганлиги тўғрисида ахборотга эга бўлади. Ходимлар томонидан иш бажарилиши бўйича ахборотга эга бўлган раҳбарлар ўзларининг бошқариш бўйича хулқларини шакллантирадилар ва қўл остидагиларнинг ўзини тутишларига жавоб қайтаради. Етакчи-раҳбар ўзининг қўл остидаги ходимнинг дангасалик билан ҳамда масъулиятсиз фаолият олиб бораётганлиги натижасида самарасиз натижаларга эришганлиги бўйича ахборотга эга бўлса, ўша ходимга нисбатан қандайдир чора кўриши мумкин. Бу вақтда танлов менежер томонидан амалга оширилади. Айрим ҳолларда огоҳлантириш, айрим ҳолларда ҳайфсан беришга мажбур бўлади. Агар, ходим томонидан самарасиз натижаларга эришилишининг сабаби ходимга боғлиқ бўлмаган ҳолда юз берган бўлса, масалан, ташкилий сабаблар натижасида, хом ашё таъминоти сабабли ёки иш ҳажмларининг асоссиз ортиб кетиши сабабли юз берган бўлса, етакчи томонидан муаммо бошқача йўл билан ҳал этилади. Маъмурий бошқарувда бу концепция бўйича етакчи ўз фаолиятида қўл остидагиларга таъсир кўрсатмайди, балки улар билан ўзаро муносабатларга киришиб, уларнинг фикрларини ҳисобга олади. Ходимлар ўз фаолиятлари, билимлари ва тажрибалари билан раҳбар-етакчига қарор қабул қилишда ёрдам берадилар ва самарага эришадилар, қўйилган мақсадларга биргаликда етишадилар. Етакчиликнинг ушбу янги концепциясида ахборотлар билан ишлашнинг аҳамияти катта бўлади. Раҳбарлар ахборотлардан фойдаланган ҳолда вазиятни аниқ таҳлил қила олишлари керак ва шу ҳолатга мос келадиган қарорни қабул

қилишларининг аҳамияти ниҳоятда каттадир.

Маъмурий бошқарувчи ўз фаолиятида ходимларга таъсир кўрсатиш усулларида фойдаланиши ва жалб қила олиш қобилиятига эга бўлишлари катта аҳамиятга эга. Бунда улар етакчиликнинг харизматик концепциясидан фойдаланадилар. Харизма сўзининг маъноси бошқаларга ўзининг жалб қилувчанлиги билан таъсир кўрсатиш шаклидир. Бундай фаолият натижасида етакчилар қўл остидаги ходимлар томонидан қўллаб-қувватланадилар ва бу билан улар жуда катта ҳокимиятга эга бўладилар. Раҳбар-етакчи ўзининг салоҳияти билан қўл остидагиларга кучли таъсир кўрсатиш қобилиятига эга бўладилар. Харизматик етакчи ўзининг кучли шахсий сифатлари билан қўл остидагиларга таъсир кўрсатадилар. Бу кўринишдаги етакчилар кучли ҳокимиятга эҳтиёж сезадилар, фаолиятда ўзларининг маънавий томондан тўғри эканликларини исботлашга ҳаракат қиладилар. Ҳокимиятга бўлган эҳтиёж уларни етакчи бўлишга ундайди. Турли ташкилотларда ва ҳудудларда мавжуд вазиятни, ҳақиқий ҳолатни ҳисобга олган ҳолда етакчи-менежерлар ушбу концепциялардан бирини ёки бир нечтасини танлайдилар ва фаолиятларида қўллайдилар.

Муҳокама ва натижалар. Бошқарув фаолияти самарасини ошириш йўналишида етакчилар ўз фаолиятларини амалга ошириш давомида қуйидагиларга амал қилишлари муҳимдир:

1. Мақсадларни аниқ белгилаш ва ташкилот ёки ҳудуднинг истиқболини ушбу мақсадлар билан боғлаш. Зарур ҳолларда мақсадга ўзгартириш киритиш.

2. Маъмурий бошқарувчилар ўз ҳудудларида кичик саноат зоналарини ҳамда инновацион марказларни ташкил этишлари керак. Уларни узлуксиз фаолият юритишларини ташкил этиш зарур.

3. Ҳудудда касаначиликни йўлга қўйиш. Бу мақсадда ҳудуддаги корхона ва ташкилотлар фаолиятидан фойдаланиш.

4. Ҳудуддаги барча корхона ва ташкилотлар фаолиятини мониторинг қилиб бориш. Таҳлил қилиш ва баҳолаш. Ҳар бир ташкилот учун рейтинг тизимини юритиш.

5. Ўз фаолиятида етакчилик бўйича назариялар ва концепцияларни қўллашга ҳаракат қилиш. Уларни фаолиятга ҳамда юзага келган шароитларга мослаштириш.

Етакчиликни ривожлантиришнинг ушбу йўналишларини самарали равишда амалга ошираётган етакчи-раҳбарлар ўз ташкилотлари ҳамда ҳудудларининг янада жадал суръатлар билан ривожланишига ва ҳудуддаги аҳолининг турмуш даражасининг янада юксалишига сабабчи бўладилар.

Хулоса. Бошқарув фаолиятига кўплаб омиллар таъсир кўрсатади. Уларнинг таъсирида бошқарув фаолиятининг самарадорлиги ортиб боради ва ташкилотларнинг муваффақиятлари таъминланади. Бу омиллар ичида етакчилик концепциялари муҳим ўрин тутаяди. Замонавий менежментни етакчиликсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ҳар бир корхона ва ташкилотнинг раҳбарлари менежментнинг етакчилик концепцияларини яхши билишлари ва фаолият давомида улар асосида ишларни ташкил этишлари талаб қилинади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон «2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги Фармони. Тошкент, "Ўзбекистон", 2022 йил.
2. Друкер, П. Ф. (2015, May). Задачи менеджмента в XXI веке. In Издательский дом «Вильямс». Издательский дом «Вильямс».
3. Мухамедзянова, Энже Альбертовна. "СТИЛИ УПРАВЛЕНИЯ. ДУГЛАС МАКГРЕГОР ТЕОРИЯ X, ТЕОРИЯ Y В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ." Ответственный редактор (2023): 55.
4. Шелудько, Е. А. (2018). Теория лидерства Курта Левина. In Молодая наука (pp. 418-419).
5. Kazakov O.C. The Role of the Textile Industry in the Economy of Uzbekistan Журнал Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN: 2249 –0892 Vol9 Issue–2, Dec -2019
6. Kazakov Olim Sabirovich Management of the economic power of business activities and its impact on its efficiency Journal of Pharmaceutical Negative Results, Volume 13 Special Issue 6, 2022 <https://www.pnrjournal.com/index.php/home/issue/view/25>
7. Olim Kazakov, Shaxboz Valijanov, Bobur Nabiyeu, Abdullo Mirzababayev . ECONOMIC POWER OF ENTREPRENEURSHIP AND ITS IMPACT ON ITS EFFICIENCY Namangan Institute of Engineering and Technology, Namangan, Uzbekistan Central European Management Journal, Vol. 30 Iss. 3 (2022) ISSN:2336-2693 | E-ISSN:2336-4890, Retrieved from https://journals.kozminskicem-j.com/index.php/pl_cemj.index.html © Platform & Workflow by: Open Journal Systems.
8. Elnara Alieva, Olim Kazakov EFFECTIVE APPLICATION OF INNOVATIONS OF THE "THIRD RENAISSANCE" IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF SMALL BUSINESSES Namangan Institute of Engineering and Technology, Namangan, Uzbekistan Central European Management Journal, Vol. 30 Iss. 3 (2022) ISSN:2336-2693 | E-ISSN:2336-4890, Retrieved from https://journals.kozminskicem-j.com/index.php/pl_cemj.index.html © Platform & Workflow by: Open Journal Systems.
9. Казаков О.С. Управление результативностью производственных предприятий. Журнал "Экономика и социум" №1(104) 2023. www.iupr.ru
10. Казаков О.С. Повышение эффективности использования экономических ресурсов. Journal of new century innovations. <http://www.newjournal.org/> Volume–22_Issue-1_February_2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 7 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).